

5. Mehmet Yağın Yılmaz, İlyas Topsakal, Emek Üşenmez. Kutadgu Bilig – Yusuf Has Hacıp (Kırgızca – Türkçe)/ Mehmet Yağın Yılmaz. 1. Baskı. Türk Dünyası Vakfı. 2014, Ankara.

6. Reşid Rahmeti Arat. Kutadgu Bilig. Tercüme. I Metin. TDK, Milli Eğitim Yayınevi. İstanbul, 1947. 656 s.

УДК 82.512.161-3

ЖІНОЧИЙ ПРОСТІР І ПИТАННЯ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ У ТУРЕЦЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХХІ СТ.

WOMAN SPACE AND ISSUES OF GENDER ROLES IN TURKISH LITERATURE OF THE XXI CENTURY

Осадча М.Ю.,

студентка 2 курсу магістратури

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто категорії гендеру, статі, гендерних ролей і шляхів їх формування. Досліджено поняття «жіночого простору». У роботі було визначено масштаб опрацювання та популярності гендерної тематики у турецькій літературі ХХІ ст. Крім цього, було проаналізовано особливості її розгляду на матеріалі роману «Честь» Еліф Шафак. Було окреслено основні гендерно марковані просторові символи у романі.

Ключові слова: гендер, гендерні ролі, жіночий простір, Еліф Шафак, турецька література.

В статье рассмотрены категории гендера, гендерных ролей и пути их формирования. Также исследовано понятие «женского пространства». В работе был определен масштаб обработки и популярности гендерной тематики в турецкой литературе ХХІ в. Кроме этого, были проанализированы особенности ее рассмотрения на материале романа «Честь» Элиф Шафак. Были очерчены основные гендерно маркированные пространственные символы в романе.

Ключевые слова: гендер, гендерные роли, женское пространство, Элиф Шафак, турецкая литература.

In the paper we considered categories of gender and gender roles as well as ways of forming them. In addition, we inquired into the notion of “woman space”. We defined the scope and popularity of the gender issues in Turkish literature of the XXI century. Apart from that we analyzed some of its distinctive features in the novel “Honour” by Elif Shafak. We also gave an outline of main gender marked space symbols in the novel.

Key words: gender, gender roles, woman space, Elif Shafak, Turkish literature.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена популярністю використання гендерних методів у літературознавстві в усьому світі, Україні та Туреччині зокрема, та неповною визначеністю термінів «гендерна роль», «жіночий простір» у літературознавстві, дискусії про які тривають серед дослідників соціогуманітарних наук дотепер.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження гендерної тематики у літературознавстві на основі теоретичних праць українських, турецьких та іноземних вчених, а також визначення особливостей розкриття гендерної проблематики у ХХІ ст. на основі фактичного матеріалу турецької літератури.

Реалізація основної мети передбачає вирішення таких конкретних завдань:

– переосмислити наявні літературознавчі матеріали, присвячені гендерній критиці;

– сформулювати визначення понять «гендерні ролі» та «жіночий простір» і критерії їх дослідження у тексті на основі наявної гендерної критики;

– проаналізувати масштаб дослідженості гендерної тематики в українському та турецькому літературознавстві;

– дослідити біографічну зумовленість гендерної тематики й особливості її відображення у творчості Еліф Шафак.

Для вирішення вищевказаних завдань було використано такі методи: метод реферування теоретичного матеріалу, гендерний метод, історико-біографічний.

За об'єкт цієї статті обрано поняття «гендер», «гендерні ролі» та «жіночий простір», зокрема їх місце у романі «Честь» Еліф Шафак і турецькій літературі XXI ст. загалом. Із метою ширшого обґрунтування роботи, детальнішого дослідження матеріалу залучено інформацію про особисте життя авторки та її систему поглядів.

Новизна дослідження полягає у визначенні масштабу наукового опрацювання гендерної тематики в українському та турецькому літературознавстві, генезису поняття «жіночий простір» як одного з аспектів передачі гендерних ролей у творі, дослідженні особливостей розкриття гендерних ролей у турецькій літературі XXI ст., зокрема у творчості Еліф Шафак як однієї з найяскравіших представниць жіночої прози цього періоду.

Практична значимість статті полягає у подальшій можливості використання результатів під час викладання курсу турецької літератури в школах та університетах.

Виклад основного матеріалу. Проблема відмінностей, рівноцінності та рівноправності чоловіків і жінок завжди була темою гострих дискусій. Ця проблематика розглядалася у різних аспектах залежно від того чи іншого історичного періоду, який вносив щось нове у розуміння співвідношення двох гендерів. Визначна роль жінок в історичному процесі часто спонукала до пошуку інакшого розуміння понять «жіночого» та «чоловічого» та їх взаємодії. Гендерна проблематика та поняття «гендеру», хоч і розглядалися у своїх протоформах значно раніше, стали предметом наукового дискурсу та набули особливої популярності у світовій науці та літературознавстві лише у другій половині XX ст., що пов'язують із другою хвилею феміністичного руху в 60–70-х рр. на Заході.

Гендерні підходи у своїх дослідженнях використовували такі відомі літературознавці: в Україні – В. Агеєва, Т. Гундорова, О. Забужко, Є. Кононенко, Г. Улюра, С. Трош, у Росії – О. Бочарова, В. Березін, Т. Максимова, І. Савкіна, І. Тартаковська, О. Трофимова, у Європі й Америці – Філіппа Гейтс, Джоанн Голлоуз, Ніна Дітріх, Реза Дудовіц, Наталі Фентон, Тані Модлескі, Лана Раков, Дженіс Редвей, Рікке Шубарт. У турецькому літературознавстві переважає феміністичний дискурс. Про роль жінки та жіночу літературу наукові роботи писали Хюлья Арнушах, Ерендіз Атасю, Гюльпері Серт, Севда Чалишкан, Мехмет Бакир Шенгюль. Серед українських літературознавців, котрі вивчали гендерні аспекти турецької літератури, – І. Прушковська, Г. Рог [6; 7, розділ 3].

У своїх дослідженнях вищевказані вчені оперують переважно широким поняттям «гендер», що сформувалося на противагу поняттю «стать». Термін «**стать**» вживається для позначення біологічних, анатомічних, фізіологічних відмінностей між жіночим і чоловічим організмами, що виражаються різною участю чоловіка та жінки у репродуктивному процесі, відмінними геніталіями, набором хромосом, первинними та вторинними статевими ознаками. Гендер – це соціальна стать, що формує поведінкові, культурні, психологічні, візуальні та інші соціально-культурно зумовлені відмінності між чоловіками та жінками. Якщо біологічна стать дається людині від народження, то гендер конструється соціально та зумовлюється культурою суспільства в конкретний історичний період. Близько пов'язаним до поняття «гендер» є поняття «гендерна роль». **Гендерна роль** – різновид соціальної ролі, «набір очікуваних зразків поведінки (або норм) для чоловіків і жінок» (роль батька, матері, годувальника сім'ї тощо) [3, с. 167]. Дотримання гендерної ролі – це комбінація всього, що людина робить, говорить, як поводить, щоб відповідати прийнятним у суспільстві щодо чоловіків і жінок нормативам і приписам [2, с. 23]. Гендерні ролі формуються у суспільстві: сім'ї, школі, робочому просторі, громаді, медіа-просторі тощо. Вони конструються чітко визначеними у суспільстві процесами навчання, викладання, імітації та тиску [8, с. 237]. Оскільки гендерні ролі – структури достатньо динамічні, мають велику варіативність залежно від суспільства, його культурної традиції, релігії, історичного періоду, рівня економічної стабільності, рівня жіночої емансипованості, неможливо виявити сталу класифікацію чи конкретні критерії прояву тих чи інших гендерних ролей. Водночас гендерні ролі часто передаються в літературі через систему бінарних опозицій чоловічого і жіночого мислення: логічність – інтуїтивність, абстрактність – конкретність, інструментальність – експресивність, свідоме – несвідоме, влада – підкорення, порядок – хаос, індивідуальність – колективність, вертикаль – горизонталь, активність – пасивність, радикалізм – консервативність тощо. Культура кожного суспільства, як і уява соціалізованого в ній індивіда, містить узагальнені уявлення про те, якими є чоловіки й жінки та якою діяльністю вони повинні займатися. Такі узагальнені усталені уявлення стосовно спільнот чоловіків і жінок загалом називають гендерними стереотипами. Вони виявляються насамперед як **гендерно-рольові стереотипи**, що стосуються прийнятності різно-

манітних ролей і видів діяльності для чоловіків і жінок, а також як **стереотипи гендерних рис**, тобто психологічних і поведінкових характеристик, притаманних чоловікам і жінкам. Ці два компоненти гендерних стереотипів тісно пов'язані між собою. Переважна прийнятність якої-небудь соціальної ролі для людини певної статі обґрунтовується мірою наявності в неї певних рис і характеристик [5, с. 157].

У турецькій літературній традиції, як і в традиції будь-якого патріархального суспільства, завжди переважав традиційний тип розподілу гендерних ролей, де чоловікові відводилася публічна сфера, роль голови сім'ї, серед рис характеру якого часто переважали стереотипно маскуліні (мужність, впевненість, жорсткість, логічність, розум), а жінці – приватна, домашня сфера, другорядна позиція, роль матері, хранительки домашнього вогнища. З розвитком феміністичного руху та поширенням гендерних теорій все більше турецьких письменників почали звертатися до поняття гендеру та передавати у своїх літературних творах зміни, що відбувалися в турецькому суспільстві з поступовим виходом жінок із приватної сфери в публічну, перегляду стереотипних маскуліних і фемінних характеристик, соціальних (професійних, сімейних) гендерних ролей. Серед турецьких письменників ХХІ ст., які звертаються до проблематики гендерних стереотипів, гендерних ролей, порушують у своїх творах проблеми жінок, найвідомішими є Еліф Шафак, Айше Кулін, Адалет Агаоглу, а також турецькі драматурги Тунджер Джюдженоглу, Йилмаз Ердоган, Улькю Айваз [6].

Гендерні дослідження в літературі фокусуються також на дослідженні «жіночого простору» у художніх творах – особливого просторового виміру перебування жінки. На матеріалі українських письменників і письменниць ця тематика висвітлюється у роботах В. Агеєвої, Л. Брега. На матеріалі американської та європейської літератури жіночий простір розглядали Міріам Перегаукс, Паула Товнсед, Соня Вілегас-Лопез, Елізабет Енн Пірс. У турецькому літературознавстві наукових досліджень на цю тематику нами виявлено не було. Цей факт ще раз підтверджує дискусійність освітленої нами проблеми аналізу художнього тексту.

На нашу думку, надзвичайно важливо досліджувати у літературі та розглядати поняття простору та гендеру у взаємозв'язку, оскільки вони є тісно пов'язаними. Простір формується людьми, які у ньому перебувають, що, як наслідок, відображає наші уявлення про гендер та способи, якими ми його формуємо. Водночас простір також пев-

ним чином формує наші гендерні уявлення, створюючи особливий досвід тіла, впливаючи на наш рух чи статику, змінюючи нашу картину світу. Для гендерних досліджень у літературі простір має особливе значення. Досліджуючи «Жіночий простір» (простір перебування жінки), можна зробити висновки не лише про положення жінки у суспільстві, її доступ до публічної сфери, її ідентичність, стосунки з іншими індивідами тощо, а й проаналізувати розподіл гендерних ролей у цьому суспільстві в певний історичний період.

Варто наголосити, що дослідження символіки простору не обмежуються лише визначенням приватної (традиційно жіночої) та публічної (традиційно чоловічої) сфери, їх розподілом чи мірою прояву у художньому творі. Як зазначають українські вчені М.А. Новікова та І.Н. Шама [4], одним із найдревніших і найважливіших протиставлень у символіці простору є поділ «своє – чуже». «Свій» простір асоціюється з нормою, космосом, впорядкованістю, максимальною нейтральністю, а «чужий» – з антинормою, хаосом, ексцесом. Поступово таке просторове світосприйняття наповнюється етикою. «Чужий світ» стає зоною зла, гріха, демонічних сил, а «свій світ» – зоною добра та божественної благодаті. У патріархальному суспільстві «чоловічий світ» є «своїм» і завжди протиставляється «жіночому» (чужому), а в матріархальному – навпаки. Аналіз системи символів простору розглядають у системі горизонталі, вертикалі, центру, межі та контакту. При аналізі просторової символіки в художньому тексті звертають увагу на тіло людини, одяг, будинок, садибу, місто, країну, частину світу тощо. Аналізуючи символіку простору в гендерному аспекті, дослідники мають за мету визначити характер жіночого простору (свій чи чужий), систему його вираження, переходу з одного простору в інший.

Як зазначалося раніше, однією з найвизначніших представниць турецької постмодерністської літератури виступає Еліф Шафак. Серед інших досить критичних тем авторка, як сучасна лідерка думки, виносить у публічний медіа-простір і тему гендеру, гендерних ролей, що не є випадковим. Еліф Шафак, за її власним визначенням, є «громадянкою світу», представницею літератури «на межі», адже вона належить одночасно до двох світів: турецького (східного) та британського (західного, європейського), що неодмінно відображається на її поглядах і творах.

Історико-літературний і біографічний контексти. Народилася письменниця у Страсбурзі (Франція) у сім'ї дипломатів, але згодом повер-

нулася до Туреччини, де її вихованням почали займатися консервативні релігійні бабусі. Початкову школу авторка закінчила в Анкарі, але у віці 10 років переїхала до Мадриду, де її мама стала дипломаткою. Згодом жила та навчалася у Німеччині. Подорожі різними країнами, можливість пізнавати різні культури, а водночас дитинство без тата та виховання традиційними та консервативними бабусями значно вплинули на особистість і твори письменниці [9]. Як зазначає сама Еліф Шафак у одному зі своїх інтерв'ю каналу A Well-Lighted Place [10], її постійне «кочівництво» значно повпливало на її життя та роботи, розширило її погляди, дали змогу порівнювати два типи суспільного устрою: турецький (східний) і європейський (західний). Середню школу Еліф Шафак закінчила у Європі, а вищу освіту здобувала в Технічному Університеті Середнього Сходу (ODTÜ), що знаходиться в Анкарі, на спеціальності «Міжнародні відносини». Магістерський ступінь Еліф Шафак отримала у тому ж університеті, але вже у сфері гендерних студій, що пояснює її зацікавленість, високий рівень ерудованості у цій темі. Особливо варто підкреслити, що її наукова робота на тему «Фемінність і циклічність у філософській думці в орденів Мевлеві та Бекташі» була відзначена Спілкою соціологічних наук Туреччини [9].

Освіта Еліф Шафак і формовані нею життєві позиції авторки дуже впливають на гендерний аспект її творчості. Темі її наукових інтересів стають основою її романів, а дитинство та життя у Європі, консервативне виховання бабусь, фактична належність одночасно до двох культур дозволяють їй критично розглядати та порівнювати цілу низку актуальних проблем, серед яких розподіл гендерних ролей, феміністичні надбання, роль жінки-письменниці, політичні та соціальні аспекти життя у двох цивілізаціях.

Твором, де згадані проблеми розглядаються особливо яскраво, є роман «Честь». Авторка неодноразово наголошувала, що обрала тематику сім'ї, бо її завжди інтригував цей соціальний інститут, у якому вона ніколи не жила через розлучення батьків. Розповідаючи історію турецько-курдської сім'ї в еміграції та їхніх коренів, авторка підіймає ряд важливих питань гендерної тематики. Серед них: **гендерні ролі** у консервативному ісламському суспільстві (звертаючи особливу увагу на гендерні ролі матері та сина): *Після того, як батько нас покинув, я став головою сім'ї і не хотів, щоб мама працювала. Коли я їй про це сказав, вона залилась сльозами, але не втиралась* [8, с. 69], *Ти не захворів? – запи-*

тала мама. – Виглядаєш недобре, мій султане [8, с. 70]; **вкоріненість гендерних стереотипів**: *Ще більше її здивувало, що лікарем виявилась жінка* [8, с. 19], *Справа в тому, що жінок Творець змішав з найтоншого білого батисту, а чоловіків – з цупкої темної шерсті. Одним призначено панувати над іншими – така воля Аллаха* [8, с. 24], *Блакитний був улюбленим кольором Іскендера. Це колір хлопчиків і неба. А значить небо – також хлопчик* [8, с. 39], *Есма, не дивлячись на свій маленький зріст, завжди була захоплена грандіозними планами: рівні можливості для кожного, соціальна справедливість, права жінок... Мої друзі її вважали або схибленою, або комуністкою* [8, с. 68]; **процес формування гендеру та нав'язування гендерних стереотипів дітям**: *Їм дали імена «Пімбі» та «Джаміле», що в перекладі з курдської означають «Рожева» та «Красива». Імена, що ніби цукор, що тане в чашці чаю, солодкі, приємні, позбавлені будь-яких претензій* [8, с. 9], *– З якого це дива ви вирішили зайнятися танцями? – буркнула Назі. – Ви що, збираєтесь стати шльондрами?* [8, с. 23], *Звісно, вона хотіла коли-небудь вийти заміж – обов'язково у красивій весільній сукні. І щоб поруч був торт з кремовими трояндочками, з тих, що продаються у місті, – але навряд чи таку мрію можна було назвати заповітною. Хотіла вона також мати і дітей, але візьми розберись, чи було це її заповітною мрією, чи жінці просто належить мати дітей і всі навколо їй постійно про це повторюють* [8, с. 53]; **проблематику поняття «честі»**: *Скромність – це щит, яким жінка може себе захистити. Зарубайте собі на носі: якщо ви втратите свою честь, ціна вам буде менше виїденого яйця. Цей світ жорсткий і безжалісний... Ти можеш заслужити або повагу, або сором, і, якщо програєш, навіть не сподівайся на співчуття* [8, с. 24], *Якщо дівчина втратить цноту до шлюбу, навіть якщо з коханим чоловіком, вона більше не матиме майбутнього. А чоловік... На нього не впаде і тінь суспільного несхвалення* [8, с. 25], *– Ти колись думаєш про маму? – важко зітхнувши, запитав Адем. – З якого це дива я повинен про неї думати? Вона була недостойною жінкою, вона осоромила нашу сім'ю* [8, с. 65], подекуди **порівнюючи установлені в традиційно патріархальному суспільстві норми з такими в європейській культурі**. Так, можемо порівняти стосунки між чоловіком і жінкою у європейській (дружина за походженням напівкурдка-напівтуркєня, що народилася та виросла в Англії, чоловік – англієць) і турецькій сім'ях: <...> *я ненавиджу сигаретний дим і*

забороняю чоловікові курити в машині й будинку [8, с. 9] (європейська) – *Я благаю тебе, тримай кермо, – шепотіла дружина. – Закрий свою брудну пащеку! Чи ти збралася мене вчити кермувати? Я хіба тебе вчу варити сочевицю? Звісно, що ні. Тому ще це твоя бабська справа, а не моя. А керувати автомобілем – це не твого розуму діло, жінко. Що ти взагалі розумієш у машинах своїм обмеженим розумом* [8, с. 76].

Представляючи це через систему образів, напружені сюжетні лінії, опис побуту, Еліф Шафак також ставить під питання проблему «жіночого простору», можливість виходу чи переходу з максимально визначеного і обмеженого у патріархальній культурі у такий, що є набагато ширшим і не має конкретних меж у сучасній європейській. Авторка досліджує, наскільки приватним є жіночий простір у турецькому суспільстві, і чи можливо його змінити, змінивши географічне положення та суспільне оточення. За допомогою вищезгаданих методів аналізу художнього тексту нами було визначено гендерно марковану символіку простору в романі Еліф Шафак «Честь», яку авторка використовує для яскравішого відтворення гендерних ролей, що існують у суспільстві, а також їх порівняння у культурах традиційній і модерній. **Кухня**, а також **дім** загалом – приватний простір – традиційно вважалися простором жіночим. Натомість **вулиця**, місця зібрання інших людей – публічний простір – належав чоловікам. Такий розподіл простору пов'язаний із гендерним розподілом праці, де чоловіки заробляли гроші, представляли інтереси сім'ї в суспільстві, а жінки – дбали про добробут дому та займалися хатніми справами. У парадигмі традиційного суспільства жінку ми постійно бачимо на кухні як у природному, давно визначеному середовищі, тоді як поява на кухні чоловіка – ексцес, що порушує звичний світогляд героїв. Підтвердження цьому феномену знаходимо в тексті, де усі жіночі персонажі переважно перебувають на кухні. *І якщо так було визначено Аллахом, то нехай не збудеться, – пробурмотіла Назе, прямуючи на кухню* [8, с. 53], *Тобіко була на кухні; дивилася на Пембе, що смажила млинці, яких би вистачило на ціле військо* [8, с. 379], *У цей момент двері відчинилися, і в кімнату зайшла жінка з підносом, повним різних страв. Вона була замотана в чаршаф кольору кориці, що відкривав лише її руки і тонесенький проріз для очей. Вона розлила нуттовий суп по чашам, поклала ягня з пловом посередині, розклала хліб, наповнила водою склянки і зникла... Прямуючи до виходу, я пройшов повз кухню. Дружина Мамут Баби з сином обідали окремо на*

кухні за малесеньким столиком [8, с. 314], *Після обіду Мерал збирала брудний посуд і йшла додому. Вона могла б допомагати Тарику в магазині, але він не бачив у тому потреби. Якщо немає великих матеріальних проблем, жінка не повинна шукати роботу поза домом. Він припускав, що одного дня може попросити Мерал допомагати йому, однак він би ніколи не дозволив їй працювати з чужими людьми, як дозволяв Адем своїй дружині* [8, с. 192]. Важливо зауважити, що, як і інші гендерно-рольові стереотипи, стереотип про дім і кухню як винятково жіночий простір підтримується й постійно закріплюється усім членами певного суспільства: і чоловіками, і самими жінками. *Усі чоловіки, яких вона знала раніше, не заходили на кухню навіть для того, щоб набрати собі води. Обох своїх синів, а особливо Іскендера, вона теж виховувала з таким переконанням* [8, с. 137], *Сучасні жінки, – відповів Тарик. – В них часу нема й щоб зайти на кухню. Забігши ввечері в магазин, купують дві бляшанки тунця. А потім, додавши його до зелені, ще й називають його стравою* [8, с. 273].

Чітко визначену гендерну ознаку має простір «казино», в яке ходив Адем. Авторка чітко, прямим текстом, визначає, що цей простір є маскуліним: *Казино знаходилося в східній частині Лондона, в старому цегляному будинку. Це було місце для чоловіків. Якщо ж тут і сновигали кілька жінок, вони вже комусь належали, тобто про зазіхання на них не могло бути й мови* [8, с. 61].

Висновки. Отже, у цій роботі нами було переосмислено наявні в українській, російській, турецькій, англо-американській гендерній критиці літературознавчі розвідки. Використовуючи метод реферування теоретичного матеріалу, ми визначили, що існує різниця між поняттями «стать» і «гендер», дослідили особливості та складові частини поняття «гендерні ролі», сформулювали поняття «жіночий простір» як один з аспектів передачі гендерних ролей у творі.

Здійснений нами короткий аналіз біографічного матеріалу дозволив дійти висновку, що авторка сублімує пережитий власний досвід у роман, підтекстно описуючи стосунки у власній сім'ї, досвід, пережитий за кордоном, особливості двох суспільств (турецького та європейського), у яких вона виросла.

Також ми дослідили декілька аспектів гендерних досліджень, що спираються на виявлення гендерних стереотипів в уособленні стереотипів гендерних рис і гендерно-рольових стереотипів, визначення гендерованого простору. Проблеми вкоріненості гендерних ролей авторка передає за

допомогою змалювання гендерних ролей матері та сина, вкоріненості гендерних стереотипів, опису процесу формування гендеру та нав'язування гендерних стереотипів дітям, розкриття консервативного поняття «честі», порівняння усталених у традиційно патріархальному суспільстві норм із такими в європейській культурі.

Особливу увагу було звернено на метод визначення гендерованого простору у тексті. Було проаналізовано гендерно марковані символи кухні, дому, вулиці, казино. У тексті ми дійшли висновку, що «кухня», «дім» вважаються у традиційному суспільстві виключно жіночими просторами, а «вулиця», «казино» – чоловічими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білоцерковець А.Ю. «Жіноча література» як об'єкт феміністичної літературної критики. *Держава та регіони. Сер.: Гуманітарні науки*. 2013. № 4. С. 13–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drgn_2013_4_5. (дата звернення: 25.11.2018).
2. Говорун Т.В., Кікінеджи О.М. Гендерна психологія: навч. посіб. К.: Академія, 2004. 308 с.
3. Маєрчик М. Гендер для медій: підручник. Київ: Часопис, 2013. 220 с.
4. Новикова М.А., Шама И.Н. Символика в художественном тексте. Символика пространства (на матеріалі «Вечеров на хуторе близ Диканьки» Н.В. Гоголя и их английских переводов). Запорожье: Акцент Инвесттрейд, 2013. 210 с.
5. Основи теорії гендеру: навч. посіб. К.: «К.І.С.», 2004. 536 с.
6. Прушковська І.В. Гендерний розподіл ролей у творах сучасних турецьких драматургів. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Т. 200. Філологія. Літературознавство*. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. Вип. 188. С. 82–86.
7. Рог Г.В. Жанрово-стильові моделі сучасного турецького роману (80–90 рр.): дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006; Філоненко С.О. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр: монографія. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2011. 432 с.
8. David B. Grusky, Szonja Szélenyi. *The inequality reader: contemporary and foundational readings in race, class, and gender*. Boulder, Colo: Westview Press, 2007. 348 p.
9. Elif Şafak. *İskender*. Istanbul: Doğan Kitap, 2015. 448 s.
10. Elif Şafak. *Tasavvufun Günümüze Edebiyat*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XuswKJgDyqc> (дата звернення: 25.11.2018).
11. Elif Shafak. *A Well-Lighted Place*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DdqnxOTUtCM> (дата звернення: 25.11.2018).
12. Elif Shafak. Interview for The Guardian від 08.05.2012. URL: <https://www.theguardian.com/books/2012/apr/08/elif-shafak-honour-meet-the-author>. (дата звернення: 25.11.2018).
13. Mehmet Bakır Şengül. Kadın Edebiyatı: BİR VAROLUŞ MÜCADELESİ / Mehmet Bakır ŞENGÜL. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 2016. № 44. P. 203–211. URL: <http://www.jasstudies.com/DergiTamDetay.aspx?ID=3396>. (дата звернення: 25.11.2018).

СЛОВНИКИ:

1. Електронний Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/> (дата звернення: 25.11.2018).
2. Словник літературознавчих термінів онлайн. URL: <http://grammar.ru/> (дата звернення: 25.11.2018).
3. İngilizce Türkçe sözlüğü. URL: <http://tureng.com/en/turkish-english>. (дата звернення: 25.11.2018).